עין משפט נר מצוה

פב א מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק הל' א:
פג ב מיי' פ"ה מהלכות עדות הלכה ח סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף ה:
פד ג מיי' פ"ב מהל' קידוש החדש הל' ט טוש"ע שם:
פה ד מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הלכה ז:

זה הכלל הכל לפי כבודו אמר ר' עקיבא אפי' עניים שבישראל (א)רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב (ב)ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק באת לפני רבי עקיבא וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו זמן שמרה עומדת על פתח חצרה ושבר את הכד בפניה ובו כאיסר שמן גילתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה העמיד עליה עדים ובא לפני רבי עקיבא א"ל (א) לזו אני נותן ד' מאות זוז א"ל לא אמרת כלום (ג)החובל בעצמו אף על פי (א)שאינו רשאי פטור אחרים שחבלו בו חייבים והקוצץ נטיעותיו אף על פי שאינו רשאי פטור אחרים חייבין:

גמ' איבעיא להו מנה צורי תנן או מנה מדינה תנן תא שמע דההוא גברא דתקע ליה לחבריה אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה אמר ליה הא אנא הא ר' יוסי הגלילי הב ליה מנה צורי ש"מ מנה צורי תנן ש"מ מאי הא אנא הא רבי יוסי הגלילי אילימא ה"ק ליה הא אנא דחזיתך והא ר' יוסי הגלילי דאמר מנה צורי זיל הב ליה מנה צורי למימרא דעד נעשה דיין והתניא (ד)סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין דברי רבי טרפון ר' עקיבא אומר כולם עדים הם (ה)(ב)ואין עד נעשה דיין עד כאן לא קאמר ר' טרפון אלא דמקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין אבל עד נעשה דיין לא קאמר כי תניא ההיא (ג)כגון שראו בלילה דלא למעבד דינא נינהו ואיבעית אימא הכי קאמר ליה הא אנא דסבירא לי כרבי יוסי הגלילי דאמר מנה צורי והא סהדי דמסהדי בך זיל הב ליה מנה צורי וסבר רבי עקיבא דאין עד נעשה דיין והתניא 1 והכה איש את רעהו באבן או באגרוף (ו)שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל שמסור לעדה ולעדים פרט לשיצתה מתחת יד העדים אמר לו ר"ע וכי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו ועל מה הכהו אם על שוקו או ציפר נפשו ועוד הרי שדחף את חבירו מראש הגג או מראש הבירה ומת בית דין הולכין אצל בירה או בירה הולכת אצל בית דין ועוד אם נפלה חוזר ובונה אלא מה אגרוף מיוחד שהוא מסור לעדים אף כל שהוא מסור לעדים פרט לכשיצתה אבן מתחת ידו של מכה פטור קתני מיהת אמר לו רבי עקיבא וכי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו הא הכהו בפניהם עד נעשה דיין לדבריו דרבי שמעון התימני קאמר וליה לא סבירא ליה: (ז)תנו רבנן שור תם שהמית והזיק דנין אותו דיני נפשות ואין דנין אותו דיני ממונות מועד שהמית והזיק דנין אותו דיני ממונות וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות קדמו ודנוהו דיני נפשות אין חוזרין ודנין אותו דיני ממונות וכי קדמו ודנוהו דיני נפשות ° מאי הוי ליהדר ולידייניה נמי ממונות אמר רבא אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי הא מני ר"ש התימני היא דאמר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אלמא

רש"י

זה הכלל הכל לפי כבודו. בגמרא [לא.] מפרש קולא היא או חומרא: **שמרה.** המתין לה עד שראתה עומדת על פתח חצירה: **ובו כאיסר שמן.** שמן קנוי באיסר: **אע"פ שאינו רשאי.** כדמפרש טעמא בגמרא [לא:]. וכן קוצץ בנטיעות אין רשאי דעובר בבל תשחית (דברים כ): **חייבין.** נטיעה בת שנה שתי כסף כדאמר בהכונס (לעיל נח:): **גמ' מנה צורי.** כ"ה סלעים ק' זוז: **מנה מדינה.** שמינית שבמנה צורי. סלע של מדינה חצי זוז כדאמר בשור שנגח (לעיל ד' לו.) חנן בישא תקע ליה כו': **שראו בלילה.** ולמחרת כשבאין לדון אין דנין אלא ע"פ שמועה לפיכך צריך למקצתן להעיד ואם אין שם אלא ג' צריך להושיב אחרים ולהעיד בפניהם אבל ראו ביום עושין ע"פ הראייה לרבי טרפון מיד ורבי יהודה (ז)הנשיא כרבי טרפון ס"ל: **שמסור לעדה ולעדים.** שיכול להביאו לב"ד לאומדו אם ראוי אגרוף זה לעשות חבלה זו ואם אין ראוי לא ישלם שמחמת חלשותו של זה ורכותו נחבל: **לשיצתה אבן מתחת ידי עדים.** שנאבדה מהן וב"ד לא ראוה אע"פ שראוה עדים פטור דבעינן אומדנא בב"ד: **א"ל ר"ע.** והכי נמי דאבן לא בב"ד: **וכי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו.** כלומר חשבון המכות שהכהו שיכול לאמוד: **או על מה.** על איזה מאבריו: **ציפר נפשו.** תנוך שכנגד הלב ונוח הוא לחבל משם: **ב"ד הולכין אצל בירה.** בתמיה. וכי הטריח הכתוב ב"ד לצאת מלשכה ולראות אותה: **או אם נפלה הבירה.** קודם שראוה בית דין כלום מצריך הכתוב לחזור ולבנות להראות גבהה לב"ד. אלא אעדים סמכינן וכיון דראו עדים סמכינן אעדותייהו שאומרים לנו כך וכך היה ולא בעינן מסור לעדה אלא לעדים: **פרט לשיצתה אבן מתחת ידי מכה.** כלומר שנאבד מיד ולא ראוה עדים: **והוציא הלה את ראשו וקבלה** ל"ג: **שהמית.** אדם ואחר כן הזיק: **ואין דנין אותו דיני ממונות.** דתם אין משלם אלא מגופו והרי הוא נסקל: **וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות.** ומשלם מן העלייה:
אלמא

תוספות

כגון שראוה בלילה. אם ראוה ביום דנין ע"פ ראיה דלא תהא שמיעה גדולה מראייה אבל ראו בלילה אין יכולין לדון ע"פ ראיית לילה דראייה כקבלת עדות וקבלת עדות כתחילת דין כדמוכח בר"ה (ד' כה: ושם ד"ה כגון) ותחילת דין ביום אפי' בדיני ממונות כדאמר בפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד:) הלכך צריכין לחזור ולהעיד ביום וכיון שצריכין להעיד אין המעיד נעשה דיין אבל עד הרואה שאין מעיד כגון שיש עדים אחרים מעידין לפניהם נעשה דיין אפי' בדיני נפשות לרבנן ולא כרשב"ם שפירש ביש נוחלין (ב"ב ד' קיג: ושם) ג' שנכנסו לבקר דוקא לבקר אבל אם נתכוונו להעיד כותבין ואין עושין דין דהוו ליה עדים ואין עד נעשה דיין ולר"ע אפי' עד הרואה אין נעשה דיין בדיני נפשות כדמשמע הכא וטעמא כדמפרש בפ"ב דמכות (ד' יב.) ר"ע אומר מנין לסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו מיד עד שיעמוד בב"ד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד בב"ד אחר וא"ת והא בפרק ראוהו (ר"ה ד' כו. ושם) מפרש טעמא משום דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה וכיון דחזו ליה דקטליה לא חזו ליה זכותא וי"ל דהיא דמכות עיקר אבל בר"ה בא לפרש דלא גמרינן מינה דשאני דיני נפשות דבעינן והצילו העדה ובדרבנן אפילו עד המעיד נעשה דיין כדמוכח בפ"ק דגיטין (ד' ה:) ובפרק שני דכתובות (ד' כא: ושם (א)) וטעם דאין המעיד נעשה דיין יש מפרשים משום דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה דכיון שהוא עצמו עד ודיין לא יקבל הזמה על עצמו ועל טעם זה קשה להר"י דאורליינש דאלא מעתה עדים הקרובים לדיינים לא יעידו בפניהם דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה אלא ע"כ יכולין להזימם בב"ד אחר ה"נ בני הזמה נינהו בב"ד אחר ורשב"ם מפרש משום דכתיב ועמדו שני האנשים דאמרינן שבועות (ד' ל.) אלו העדים לפני ה' אלו דיינין משמע שיעמדו העדים לפני הדיינין ולא שיהיו עדים בעצמן יושבין ודנין ועוד פי' ר"י טעם אחר דאין עד נעשה דיין משום דנפקא לן מביום הנחילו את בניו דע"פ (ב) הנחלת יום ששמעו מבקרי החולה שנתן לכל אחד מבניו יעמידו כל אחד בחלקו אבל ע"פ שמועתו בלילה לא יעמידו כל אחד בחלקו לפי ששמיעתו בלילה אין ראויה לדון על פיהם כדפי' וכיון שאין יכול לדון ע"פ ראיית לילה עד שיעידו עליהם ביום ה"ל עדים ולכך אין יכול לדון דאין עד נעשה דיין אלמא מהכא הוא דשמעינן דאין עד נעשה דיין והיינו דקאמר בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד:) ור"מ דנפקא ליה שאין דנין אפי' גמר דין אלא ביום מדאיתקש דינין לנגעים ביום הנחילו מאי עביד ביה ומוקי ליה ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה דבלילה כותבין ואין עושין דין ומסיק ואזיל כולה סוגיא עד ה"ל עדים ואין עד נעשה דיין ולהכי איצטריך לאתויי עלה אמר רב חסדא דלכל עיקר לא מייתי דרשה דביום הנחילו אלא משום דבעי לאפוקי מינה דאין עד נעשה דיין כדמפרש רב חסדא דאי לאו דלהכי אתא אמאי איצטריך כלל [ביום הנחילו] לר"מ וא"ש הא דמייתי עלה ואמר רב חסדא ולא קאמר אמר רב חסדא בלא וי"ו: **כגון שראוה בלילה.** פי' בקונטרס ורבי יהודה נשיאה כרבי טרפון ס"ל ובחנם פירש כן דאפילו כרבי עקיבא ניחא דלא גמר (ט) מדיני נפשות כדפירשתי לעיל:

מסורת הש"ס

א) [לעיל פו.], ב) [אדר"נ פ"ג ע"ש], ג) [עי' לקמן לא: תוספות ד"ה החובל], ד) ר"ה כה:, ה) שם כו. גיטין ה: כתובות כא: סנהדרין לד: ב"ב קיד., ו) [תוספתא דסנהדרין פי"ב לקמן לא.], ז) צ"ל נשיאה, ח) [ד"ה הנח], ט) והתלמוד מוכרח לאוקמי כשראוה בלילה כדי ליתוקם לר' יהודה נשיאה גם כר' טרפון ולר' טרפון אין חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות. העתק מחלופי גרסאות,

תורה אור השלם

1. וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב: שמות כא יח

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל רבי לזו אני נותן ד': (ב) תוס' ד"ה כגון וכו' דע"פ הנחלתו ביום ששמעו מבקרי החולה:

גליון הש"ס

גמ' מאי הוי ליהדר ולדייניה. ק"ל הא מבואר בפ"ק דף יג ע"ב דלר"י נגח ואח"כ הפקיר או הקדיש פטור דבעי' שיהא מיתה והעמדה בדין כאחד ועי' בהרא"ש דרבנן פליגי רק במיתה אבל בנזקים מודים א"כ אחר שנגמר דינו הוי הפקר וכדאיתא בכריתות דף כד ע"א וא"א למיהדר למידייניה אח"כ. גם יש לעיין בסוגיא דלעיל דף לג ע"ב מכרו מכור לרדיא נימא דמכור לגמרי דהא בעי' בשעת העמדה בדין הבעלים הראשונים. ואולם דעת הרבה ראשונים דבעי' רק שיהיו לו בעלים לאפוקי הפקר והקדש ולדעת רש"י דמשמע דבעי' בעלים ראשונים י"ל דס"ל כהפוסקים דלרבנן דר"י גם בנזקים לא בעי' שיהא הכל כאחד. אולם עדיין במה דאיתא שם הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו הא כיון דהקדישו פקע חיובו לגמרי כמו נגח ואח"כ הקדיש ולא מצי טריף מהקדש ולע"ג:

מוסף רש"י

רואין אותם כאילו הם בני חורין כו'. ואין שמין את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי עשרו, שהרי אין לדמי בשתו סוף. אלא כולן שוין בכך (לעיל פו.). **מקצתן נעשו עדים.** ויעידו בפני חבריהם, דגבי דיני נפשות עדות בעינן, דכתיב על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו', ומקצתן נעשו דיינין. אבל המעידים לא ישבו וידונו עמהם, דהראוי להעיד אית ליה לר' טרפון נעשה דיין אבל עד עצמו לית ליה דנעשה דיין (ר"ה כו.). **כולם עדים הם.** ראויים להעיד (שם). **ואין עד נעשה דיין.** המעיד על הדבר אין נעשה עוד דיין באותו דבר וגם אם ראה את הדבר ונעשה עד אין נעשה עליה עוד דיין בעדות עצמו אלא אם כן מעידין אחרים בפניו, ונראה בעיני דגזירת הכתוב הוא, דכתיב ועמדו שני האנשים וגו' בעדים הכתוב מדבר, לפני ה', לפני הדיינים, אשמועינן קרא דצריך להעיד שנים לפני הדיינין, אבל העדים אינן חוזרין ויושבין ודנין (רשב"ם ב"ב קיד.).

רבינו חננאל

איבעיא להו סלע צורי תנן או סלע מדינה תנן. תא שמע מן ההוא דתקע ליה לחבריה אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה וכול'. ופשטוהא בתחלת פרק שור שנגח ד' (הד') [וה'] שוורים מיהא דאמר ר' יהודה אמר ר' אסי כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה. וכבר פירשנוהו במקומו פירוש יפה לפיכך לא הארכנ[נ]ו עתה. וקימא לן זו הסלע סלע מדינה הוא דהוא פלגא דזוזא. וליתה לדר' יהודה נשיאה דסבר לה כר' יוסי הגלילי דאמ' מנה צורי. **ואקשינן אהא** דתניא סנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש וכול' עד ר' עקיבה אומ' כולן עדים ואין עד נעשה דיין. **והתניא** הכה את רעהו באבן או באגרוף. פיר' אצבעותיו כפופות קווצות על כף ידו וזה הוא אגרוף האמור בתורה. שמע' התימני אומ' מה אגרוף מיוחד דבר שמסור לעדה ולעדים וכול'. אמ' לו ר' עקיבה וכי בפני בית דין הכהו שיודעין על מה הכהו אם על שוקו או על צפור נפשו הכהו, אלא מה אגרוף שמסור לעדים אף כל שמסור לעדים. אף, פרט למי שיצאת האבן מתחת ידו, כלומ' ולא

רבינו חננאל (המשך)

עמדו העדים באותה האבן ואבדה שהוא פטור. ודיקינן מדקאמר ר' עקיבה וכי בפני בית דין הכהו וכול', שמעינן מינה דעד נעשה דיין. ופרקינן, לדבריו דשמע' התימני אמ' לו וכי בפני בית דין הכהו, אבל ר' עקיבה לעולם קא סבר אין עד נעשה דיין. **תנו רבנן שור תם כול'.** פיר', שור תם שאין הדין לשלם אלא מגופו, אם ימית אדם והזיק ממון הורגין אותו ופוטרין בעליו מן הממון. מועד שהמית אדם והזיק ממון דנין אותו דיני ממונות ומחייבין בעליו לשלם מן העליה, וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות.